



Osobnosti pamiatkovej ochrany na Slovensku späť

spät

Václav Mencl (1905 - 1978)



16. január 1905 Plzeň - 28. júl 1978 Sušice, okres Klatovy

- historik umenia, vysokoškolský profesor, pamiatkar, manželka Dobroslava Menclová.

V roku 1923 maturoval na českej reálke v Plzni a v roku 1928 skončil štúdium na Fakulte architektúry ČVUT v Prahe ako inžinier architekt. [1] V roku 1937 získal doktorát a v roku 1938 sa stal docentom. V roku 1939 bol pracovníkom Štátneho referátu pre ochranu pamiatok na Slovensku v Bratislave. V rokoch 1945-1951 pôsobil na Ministerstve školstva v Prahe a od roku 1952 v Štátnom ústavе pamiatkovej starostlivosti a vedeckej rady. Pôsobil aj ako vysokoškolský pedagóg a to do roku 1950 na Karlovej univerzite v Prahe, v rokoch 1950-1953 ako vysokoškolský pedagóg na Filozofickej fakulte v Prahe a Bratislave, od roku 1953 na AVU v Prahe a v rokoch 1978-1989 ako prednášajúci na FAMU a DAMU v Prahe. [2] Spolu s Jánom Hofmanom a Vladimírom Wohlmannom vytvorili významné pamätníky v Česku a na Slovensku.

- ▶ Úvodná strana
- ▶ Pamiatková ochrana na Slovensku
- ▼ Osobnosti pamiatkovej ochrany na Slovensku
- ▶ Osobnosti slovenského múzejnictva
- ▶ Múzeá
- ▶ Galérie
- ▶ Skanzeny
- ▶ Slovník pojmov
- ▶ Bibliografia
- ▶ Stránka / Tvorca
- ▶ Autori
- ▶ Fotografi
- ▶ Partneri

Osobnosti pamiatkovej ochrany na Slovensku [späť](#)

Dobroslava Menclová (1904 – 1978)



2. január 1904 Přerov - 19. november 1978 Plzeň

- historička umenia, manžel Václav Mencl, pamiatkar

Strednú školu absolvovala v Bučoviciach, začala študovať maliarstvo na AVU v Prahe u prof. Študovala architektúru na Vysokom učení technickom v Prahe. V roku 1930 sa stala inžinierkou. 1930 – 1939 pôsobila v Bratislave a od roku 1939 v Prahe. [1]

Po príchode na Slovensko sa venovala spolu so svojím manželom Václavom Menclom architektúre ako napríklad projektu modernej úpravy Pribinovho kostola v Nitre, prestavbe kostola v Časteckom parku v Pezinku. Okolo roku 1933 sa preorientovala najmä na umelecko-historické bádanie.

Dobroslava Menclová, Václav Mencl

**Ing. arch. Dobroslava Menclová (2. 1. 1904 Přerov - 19. 11. 1978 Sušice)
doc. PhDr. Ing. arch. Václav Mencl, DrSc. (16. 1. 1905 Plzeň - 27. 7. 1978 Sušice)**



Manželia Dobroslava a Václav Menclovci pôsobili na Slovensku len deväť rokov, navyše v čase, keď sa ich vedecká kariéra iba rozbiehala. Na krátke čas sa sem prechodne vrátili ešte začiatkom 50. rokov 20. storočia. Napriek tomu svojím dielom postavili základy ochrany pamiatok a dejepisu umenia na našom území. Pobyt na medzivojnovom Slovensku a konfrontácia s jeho „svojrázom“ im pomohla lepšie chápať slovenské aj české umenie v kontexte európskej kultúry.

Dobroslava Menclová, dcéra akademického maliara M. Vavrouška, začala najprv študovať maliarstvo na Akadémii výtvarných umení v Prahe, ale čoskoro presedlala na architektúru na Českom vysokom učení technic-



Dobroslava Menclová. Zdroj: Archiv Národního muzea, Praha, fond Menclovi, šk. 13.

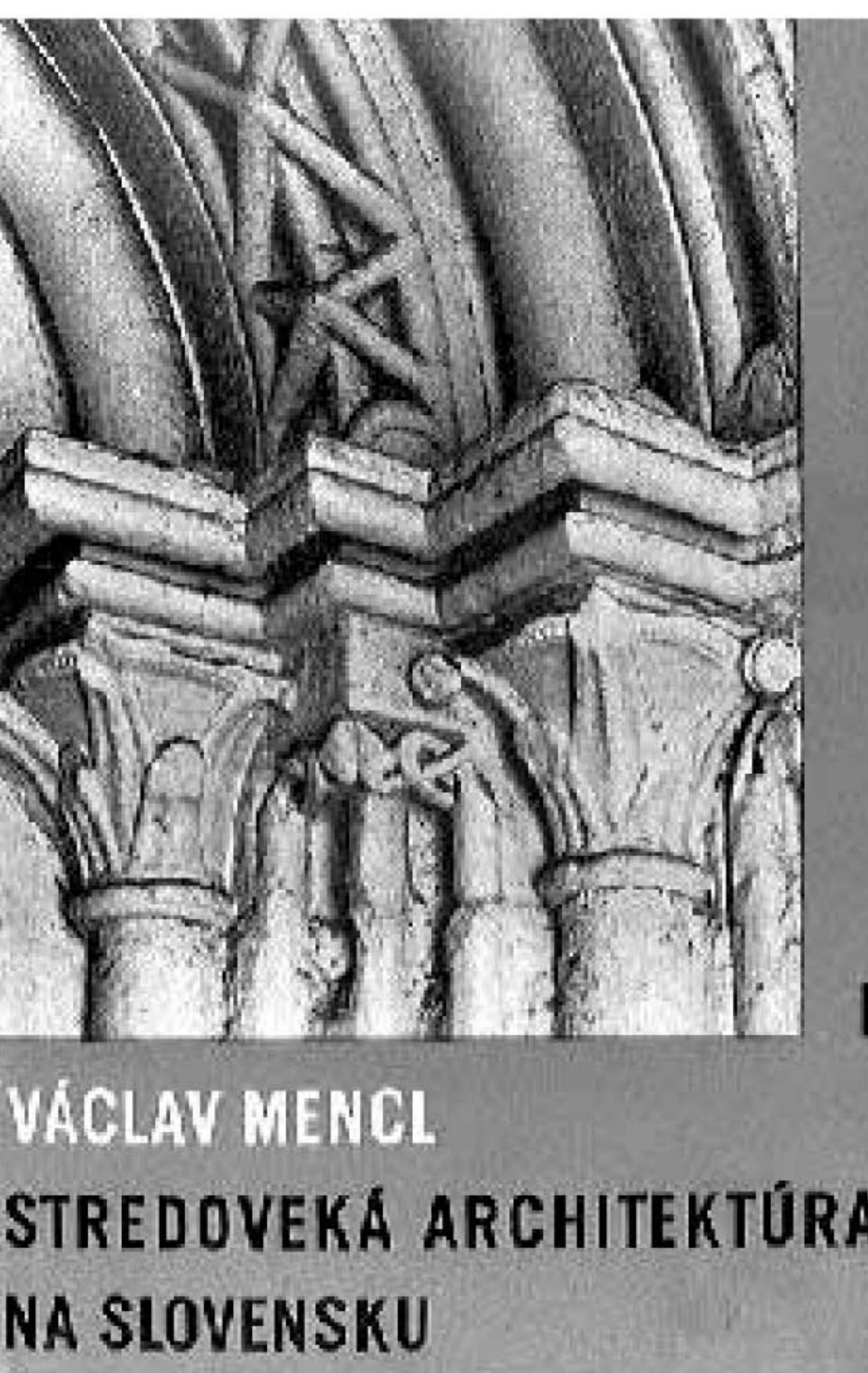
kom. Rovnaký študijný odbor, obohatený o prednášky z dejín umenia a ochrany pamiatok na Filozofickej fakulte Karlovej Univerzity, si zvolil aj Václav Mencl, pochádzajúci z rodiny známych plzenských staveb.

Dobroslavina slobodná povaha nikdy nebola zviazaná úradníckym drílom, celý život pôsobila ako samostatná architektka a nezávislá vedecká bádateľka. V neznámom kultúrnom prostredí Slovenska so sporými intelektuálnymi podnetmi sa venovala hlavne sebavzdelávaniu a rozvoju svojich mnohostranných schopností. Postupne sa vypracovala na vedkyňu, ktorá popri technických zručnostiach zvládala aj úskalia archívno-historického a archeologického výskumu. Získali si ju najmä malebné scenérie monumentálnych hradných ruín ovládajúcich slovenskú krajinu. S minimálnym technickým vybavením dokázala postihnúť stratený pôdorys hradu, určiť vnútornú dispozíciu areálu a funkčnosť jednotlivých prvkov. Fortifikačná architektúra sa stala jej celoživotným bádateľským príbehom. Rukopisné záznamy, skice, plány a fotografie z cest po slovenských a podkarpatskoruských hradoch, originálne mapy dokumentujúce historické udalosti významné pre vývoj hradov a pevností (napr. husitské a osmanské výboje), preklady a výpisy z odbornej literatúry a archívnych prameňov, sú uložené v jej pozostalosti a dodnes čakajú na zhodnotenie.

Do medzivojnej pamiatkovej ochrany sa Dobroslava Menclová zapísala niekoľkými návrhmi na obnovu pamiatok a výstavbu v historickom prostredí, z ktorých vynikajú najmä realizácie v Častej a Nitre. V Častej navrhla rozšírenie Kostola sv. Imricha tak, aby bolo čo najmenej narušené jeho stredoveké jadro. Pri prestavbe sa uskutočnila nielen unikátna a v tom čase jedinečná anastylóza gotickej klenby, ale aj transfer nástenných malieb, ktoré boli bez porušenia prenesené na nové steny kostola. V Nitre sa začiatkom 30. rokov realizoval archeologický výskum, ktorý stál v centre pozornosti nielen odbornej, ale aj laickej verejnosti a politických elít v súvislosti s veľkolepými oslavami vysvätenia Pribinovho kostola. Výsledky výskumu, na ktorom sa podieľal aj Václav Mencl, v tomto smere sklamali, no následná obnova Kostola sv. Emeráma umožnila Menclovej realizovať moder-

nú prezentáciu pamiatkových hodnôt vzácneho sakrálneho priestoru, ktorý dodnes nestratil nič zo svojej kvality.

Václav Mencl bol v roku 1930 prijatý do Štátneho referátu na ochranu pamiatok na Slovensku ako architekt, teda „technik“, ktorého sa úrad márne dožadoval od odchodu Dušana Jurkoviča v roku 1923. Jeho kvalifiká-



cia sa ukazovala nevyhnutnou najmä v prípadoch obnov architektonických pamiatok, keď bolo potrebné presne určiť stavebné postupy, technológie, materiály, prípadne načrtiť štúdie možného riešenia. Mencl sa tohto poslania zhstil rýchlo a bez problémov. Jeho meno nachádzame takmer na každom spise týkajúcom sa sakrálnych objektov, hradov a hradných ruín, meš-

tianskych domov a radníč, ale aj pri asanáciách, novostavbách, prestavbách a adaptáciách. Metodika pamiatkovej ochrany a obnovy aplikovaná na medzivojnovom Slovensku vychádzala z viedenskej školy dejín umenia, ktorá prikladala najväčšiu hodnotu veku pamiatky a dbala na zachovaní všetkých stôp, ktoré na nej zanechali predchádzajúce storočia. Jednoduché a pomerne lacné konzervovanie bolo prevládajúcim spôsobom obnovy u všetkých objektov. Mencl však začal postupne sympatizovať so syntetickejou metódou obnovy a prezentácie pamiatok. Inšpirujúcim príkladom boli pre neho aj akcie realizované maďarským architektom a pamiatkarom Kálmánom Luxom, ktoré boli podopreté výsledkami podrobnejšieho umeleckohistorického rozboru. Touto cestou sa rozhadol išť aj Mencl. Svoj vedecký záujem sústredil najmä na stredovekú sakrálnu a meštiansku architektúru. Určenie slohovej analýzy a jej grafické zakreslenie, štúdium historických prameňov a máp, fotografická dokumentácia a vyslovenie hypotéz, sa stali samozrejšou súčasťou jeho úradných konaní. Aj keď súčasné pamiatkové výskumy a umeleckohistorické analýzy priniesli nové poznatky k vývoju mnohých objektov a úplne iné interpretácie, v zásoade jeho dielo nemožno odmietnuť ako prekonané, naopak treba sa s ním vyrovnať pri každom výskumnom projekte. Pre dejiny pamiatkovej ochrany je podstatné, že Václav Mencl sa ako tvorivá a mimoriadne erudovaná osobnosť vyprofiloval v prostredí slovenského pamiatkového fondu. Patrí aj k jeho osobným zásluhám, že pamiatkové akcie realizované v medzivojnovom období môžeme hodnotiť vcelku pozitívne. Významným prínosom pre monumentológiu je prijatie názoru, že každej obnove má predchádzať dôsledné poznanie historického slohového vývoja pamiatky, čím sa praktická ochrana pamiatok stáva prieskúmkom vedeckého poznania.

Na neprebádanom Slovensku s minimom odbornej literatúry sa Menclovi naučili opierať svoje závery o precízny terénny výskum. Ich publikáčné úspechy z dejín architektúry od stredoveku až po novovek sú základom, na ktorom stavia už niekoľko generácií výskumníkov. Spolu s ďalšími vedeckými pracovníkmi, väčšinou českého pôvodu, pomáhali

napĺňať „slovenský“ vedecký program Československého historického ústavu v Prahe, predostieraný v publikáciách Učenej spoločnosti Šafaříkovej, ktoré boli členmi. Dobroslava sa prezentovala prehľadovými štúdiami o vývoji architektúry od 16. do 19. storočia (*Přehled vývoje renesanční architektury na Slovensku*, *Přehled vývoje architektury od XVI. – XIX. století na Slovensku*, 1934, *Novověká architektura na Slovensku*, 1936) a Václav sa sústredil na románsku a gotickú sakrálnu a meštiansku architektúru (*Přehled vývoje středověké architektury na Slovensku*, 1933, *Stredoveká architektúra na Slovensku*, 1937, *Středověká města na Slovensku*, 1937).



Dobroslava a Václav Menclovci. Zdroj: Archiv Národního muzea, Praha, fond Menclovi, šk. 13.

vensku, 1937). V roku 1936 spoločne publikovali stavebné dejiny mesta Bratislavu a hradu, ktoré sú dodnes neprekonanou a jedinou publikáciou svojho druhu (*Bratislava, stavební obraz města a hradu*, 1936). Odborná fundovanosť osvedčená množstvom priekopníckych štúdií a publikácií priniesla 33-ročnému Menclovi nielen titul doktora technických vied, ale aj miesto docenta pre odbor dejín umenia na Univerzite Komenského v Bratislave. Zo Slovenska odišli Menclovci nedobrovoľne pod vplyvom politických udalostí. Ako štátny zamestnanec českého pôvodu bol Mencl prepustený zo služieb Slovenskej republiky a daný k dispozícii Protektorátu Čech a Moravy. Spolu s manželkou sa museli vystaňovať z krajiny.

Miestom ich ďalšieho pôsobenia sa stala Praha. Václav Mencl bol prijatý do

Archeologického ústavu a na Ministerstvo školstva a národnej osvety. Dobroslava sústredila svoju pozornosť na českú hradnú architektúru, ktorej ostala verná aj ďalšie desaťročia. Výsledkom jej tvorivej vedeckej práce bola originálna typológia hradov postavená na funkčnosti jednotlivých objektov a priestorov. Množstvo štúdií, expertíz a terénnych výskumov vyvrcholilo v ucelenej a výpravne kvalitnej publikácii České hrady (1972). Menclovej závermi dosiaľ veľmi neotriasli ani desaťročia archeologickej výskumov českých a moravských hradov. Nepublikovanie podobnej syntézy o slovenských hradoch, ktorú mala Menclová pripravenú, spôsobilo nepochopenie slovenských vydavateľstiev v 50. rokoch 20. storočia a drobné monografie o jednotlivých objektoch ju nemohli nahradíť (*Hrad Zvolen*, 1954; *Krásna Hôrka*, 1955; *Hrad Trenčín*, 1956; *Spišský hrad*, 1957; *Oravský zámok*, 1963). Ako skúsená expertka bola po vojne často pozývaná na pamiatkové akcie a jej stopy môžeme sledovať aj pri výskumných podnikoch na slovenských pamiatkach. Vynikala nielen tvorivou aktivitou a zanietením, ale aj ľudskou prívetivosťou a nadovšetko etickým prístupom k vedeckej práci.

Václav Mencl po skončení vojny naplno rozvinul svoje organizačné schopnosti na pamiatkovom odbore Ministerstva školstva a osvety v Prahe. Turbulentné povojnové roky si žiadali rýchle a smelé riešenia. Bola to práve Menclova myšlienka zachrániť vojnou zničené vzácne historické mestá ako mestské pamiatkové rezervácie. Československo sa tak stalo priekopníkom krajinou, v ktorej sa pamiatková ochrana aplikovala na ochranu územných celkov. Mencl vynikal nielen ako výnimočný teoretik, skúsený pamiatkar a vedec, ale aj ako pôsobivý pedagóg, ktorý ovplyvnil desiatky svojich nasledovníkov. Prednášal na Karlovej aj Komenského univerzite a z väčšiny jeho poslucháčov sa stali nielen vynikajúci historici umenia, ale aj pamiatkari. Vo vedeckej sfére rozvíjal svoje teórie o stredovekom tvarosloví, pričom sa vracal aj k slovenskej, najmä ľudovej architektúre, ktorá mu svojimi archaicími prvkami pomohla pochopiť českú gotiku. Po sérii dodnes uznaných a filozoficky ukotvených diel o českej a európskej gotike sa na sklonku života vrátil k téme, ktorou začínal svoje bá-

dateľské snaženie, a ktoré vyvrcholilo v monumentálnom diele *Lidová architektura v Československu* (1980). Pre Václava Mencla nebola charakteristická len odborná erudovanosť, pracovitosť, široký rozhľad, rýchle rozhodovanie a schopnosť vidieť veci vo vzájomných súvislostiach, ale aj pevný charakter, nadšenie pre pedagogickú prácu a akýsi „šiesty zmysel“ pre staré umenie.

Dielo manželov Menclovcov sa uzavrelo nečakane a pre oboch naraz pri tragickej autonehode nedaleko ich letného domu v roku 1978. Mnohé plány a rozpracované práce ostali už navždy nedokončené, no tie, čo zane-



Zdroj: Archiv Národního muzea, Praha, fond Menclovi, šk. 33.

chali, sa priradili k trvalým hodnotám ochrany pamiatok, dejín umenia a architektúry na Slovensku i v Českej republike. Slovenská umeleckohistorická obec si život a dielo Václava Mencla pripomnula v roku 1999 kolokviom *Život a dielo Václava Mencla na Slovensku*, ktoré organizovala Umeleckohistorická spoločnosť. Inšpiratívny charakter Menclovho odkazu našiel odraz v zborníku štúdií Katedry dejín výtvarného umenia Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave (*Pocta Václavovi Menclovi : Zborník štúdií k otázkam interpretácie stredoeurópskeho umenia*, 2000). Cena Alžbety Güntherovej-Mayerovej, súpútňičky, priateľky a kolegyne manželov Menclovcov, je zaslúženým ocenením ich celoživotnej tvorby.

Martina Orosová